

ІНФОРМАЦІЙНА КАМПАНІЯ ЩОДО ВСТУПУ ДО НАТО: ДОСВІД ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Стаття присвячена проведенню ознайомлення та інформування населення щодо вступу в НАТО на прикладі Чеської республіки. Охарактеризовано особливості та шляхи інформаційної кампанії, зроблено аналіз щодо використання данного досвіду для України.

The article deals with the insight and informing of the population about joining NATO by the example of The Czech Republic. The specific features and ways of the information campaign are characterized, and the implementation of such an experience in Ukraine is also analyzed.

Основним принципом діяльності НАТО, як зазначається в концептуальних документах, є “загальне прагнення суверенних держав і їхнє співробітництво у забезпеченні неподільної безпеки всіх членів НАТО. Солідарність держав Альянсу, втілена у повсякденній і результативній роботі в політичній і військовій галузях, є запорукою того, що жодному членові Альянсу не доводиться покладатися лише на свої власні зусилля при розв’язанні головних проблем безпеки”. Внаслідок цього у кожного з них, попри існуючі відмінності їхнього становища та національних військових потенціалів, з’являється відчуття однакової безпеки, що сприяє загальній стабільності в Євроатлантичному регіоні.

Першочерговим завданням НАТО є захист свободи та безпеки її членів політичними та воєнними засобами у відповідності зі Статутом ООН. Спираючись на загальнодемократичні цінності, права людини та дотримання законності, з моменту створення Північноатлантичний союз проводить діяльність, спрямовану на встановлення справедливого та міцного миру в Європі. Ця центральна мета залишається незмінною. НАТО також являє собою трансатлантичну ланку, що пов’язує безпеку США з безпекою Європи. У цій організації знаходять своє практичне втілення дійсні колективні зусилля її членів на підтримку їх загальних інтересів.

У декларації політики уряду Чеської Республіки, прийнятій у липні 1996 р., зазначається, що

одним з пріоритетів уряду, є гарантування зовнішньої безпеки держави, включаючи необхідні для оборони міри і засоби. Уряд Чеської Республіки (ЧР) усвідомлює той факт, що основою оборони є її надійність, окрім цього, чітко визначене прагнення захищати країну. У декларації стверджується, що оборона країни не є проблемою лише збройних сил, але й усього суспільства в цілому “і кожного громадянина окремо. Сьогодні єдиною структурою безпеки, здатною реально забезпечити територіальну цілісність, незалежність, гарантувати демократичний розвиток країн, з точки зору уряду Чеської Республіки, є Північноатлантичний альянс. Тому уряд зосередився на схваленні відповідної стратегічної, концептуальної і законодавчої структури, необхідної для подальшого розвитку системи оборони” [8].

Північноатлантичний союз у своїй діяльності також керується таким принципом як вірність прийнятим на себе загальним зобов’язанням та співробітництвом суверенних держав, яке базується на неподільності безпеки її членів. Приймаючи до уваги характер та результати щоденної діяльності НАТО в політичній, військовій та інших галузях, солідарність у рамках Північноатлантичного союзу забезпечує такий стан, за яким ні одній із держав-членів не доводиться розраховувати лише на власні сили у вирішенні основних проблем безпеки. Не позбавляючи держав-членів їхніх прав та обов’язків з прийняття на себе суверенної відповідальності у сфері оборони,

НАТО дозволяє їм спільно вирішувати життєво важливі завдання у сфері національної безпеки.

У результаті, не дивлячись на різницю у становищі та військовому потенціалі членів Північноатлантичного союзу, у них з'являється почуття рівної безпеки, яке сприяє встановленню загальної стабільності в Європі та створенню сприятливих умов для розвитку співробітництва в рамках НАТО, а також співробітництва його членів з іншими країнами. Саме це і складає основу розвитку нових структур співробітництва у сфері безпеки, які відповідають інтересам такої Європи, що не переживала б через розрізненість та могла б вільно слідувати своєму політичному, економічному, соціальному та культурному призначенню.

Виконуючи свої зобов'язання, уряд ЧР в 1997 р. схвалив такі концептуальні документи в галузі оборони і безпеки країни, як "Національна оборонна стратегія" [3] і "Конституційний закон про безпеку республіки" [5]. Проект "Концепції розбудови армії Чеської республіки та повітряних сил до 2005 року", уряд узяв до відома і доручив міністерству оборони доопрацювати його у зв'язку з тим, що в ньому немає графіка здійснення конкретних кроків, які планується провести у ході реорганізації та фінансового обґрунтування запланованих заходів [8].

Є підстави стверджувати, що терміновість прийняття концептуальних документів, які торкаються оборони країни і діяльності АЧР, була викликана активізацією діяльності ЧР перед самітом НАТО в Мадриді: так Голова парламентського комітету з питань оборони і безпеки П. Нечас наголосив, що питання "про армію і національну оборону не були раніше пріоритетними, тому що більш пекучими були проблеми трансформації економіки. Погано, що зараз перед самітом у Мадриді та розширенням НАТО ці питання стали першочерговими" [7].

Відзначимо, що уряд ЧР, виконуючи положення своїх програмних документів, активно і послідовно продовжує проводити політику на зближення з НАТО і ЄС.

Забезпечення вступу Чеської Республіки до НАТО було одним з головних завдань чеської зовнішньої, а також внутрішньої політики. З огляду на те, що інтеграція ЧР в Європейський Союз є завданням на більш віддалену перспективу, а виконання необхідних для цього умов ускладнюється багатьма об'єктивними і суб'єктивними факторами, вступ Чехії до НАТО розглядався політичним істеблїшментом країни як основне завдання.

Починаючи з 1993 р., мета приєднання до НАТО міцно зайняла своє місце в зовнішньополітичній стратегії Чеської Республіки, підпорядкувавши собі значну частину внутрішньополітичної діяльності країни, насамперед у сфері оборони і безпеки [8].

З перших заяв Заходу про можливе розширення НАТО на Схід, Чеська Республіка перебувала на

першому місці серед найбільш вірогідних кандидатів на вступ до Альянсу. Необхідно віддати належне зовнішньополітичному відомству та Міністерству оборони ЧР, які завжди оперативні, якісно і в більшості випадків першими серед країн-кандидатів готували відповідні документи та здійснювали всі необхідні кроки, що вимагалися НАТО у зв'язку з майбутнім приєднанням країни до Альянсу [2].

На відносно гладкому просуванні ЧР до НАТО восени 1996 р. з'явилася перша серйозна перепона, коли в запропонованому на 1997 р. державному бюджеті не було, як це передбачалося, підвищено витрати на реформу чеської армії. Крім цього, як на Заході, так і в самій Чеській Республіці почали з'являтися повідомлення про неготовність Армії ЧР до вступу в НАТО [10].

Серед проблем ЧР на шляху до НАТО Заходом найчастіше називалися відсутність так званого "кризового менеджменту", який мав би координувати діяльність армії, транспорту і поліції в умовах ядерної катастрофи, технічну неготовність армійських структур управління (відсутність комп'ютерних інформаційних систем), низький рівень зв'язку та керівних структур, відсутність скоординованої політики у ВПК та недостатній рівень вивчення англійської мови у військових навчальних закладах, кризовий стан авіації та протиповітряної оборони тощо [6].

Не менш серйозна проблема, однак, полягала в буквально катастрофічному падінні підтримки громадськістю Чеської Республіки вступу країни до НАТО. Згідно з результатами дослідження американського агентства ЮСІА, у 1996 р. громадська підтримка приєднання до НАТО в Чехії значно відстає від аналогічних показників в Угорщині, Польщі і навіть у Румунії. Вагомим показником в цьому опитуванні стало те, що лише кожний 15-й громадянин Чехії погодився б із збільшенням бюджету армії за рахунок видатків на охорону здоров'я та освіту [10].

Згідно з опитуванням громадської думки, проведеним чеським агентством "Фактум" у 1997 р., вступ Чеської Республіки до НАТО підтримували лише 37 % респондентів (для порівняння: 1994 – 56 %, 1995 – 53 %, 1996 – 39 %), 38 % – проти, решта – не визначилися [7, с. 36].

Зменшення кількості прихильників розширення НАТО в ЧР фахівці пояснювали кількома причинами. Серед них уже назване вище побоювання того, що військовий бюджет поглине значну частину видатків на соціальні потреби, а також настороженість, яку викликає можливе розміщення в країні після вступу до Альянсу ядерної зброї НАТО. Соціологічні дослідження засвідчують, що проти розміщення ядерної зброї на території ЧР на той час виступало 3/4 населення країни [9].

Водночас Голова Сенату Парламенту ЧР П. Пітгарт вважав, що ставлення більшості чехів до НАТО зумовлене, скоріше, їх сумнівами щодо чеської армії, ніж щодо Північноатлантичного альянсу [2].

Деякі оглядачі називають низьку, в порівнянні з іншими країнами-претендентами, підтримку ЧР вступу до НАТО різним рівнем “відчуття загрози” в країнах регіону, маючи на увазі те, що в Чехії, яка розміщена найзахідніше усіх претендентів, загроза з боку Росії виглядає менш реально, ніж, скажімо, для Польщі.

Незважаючи на зовнішню виваженість і впевнену поведінку представників чеського уряду, питання громадської підтримки вступу до НАТО викликало серйозне занепокоєння. Це стало особливо помітно після того, як вступ до НАТО набув для Чехії реальних обрисів і з'явилася необхідність об'єктивно оцінити готовність країни до цього кроку.

У цьому зв'язку особливо гостро в урядових колах ЧР постала необхідність проведення цілеспрямованої роз'яснювальної роботи з громадськістю з метою забезпечення ширшої підтримки населенням ЧР вступу країни до НАТО. Така робота, без сумніву, проводилася і раніше, проте переважно силами журналістів та політичних оглядачів, у той час, як аргументація офіційних кіл ЧР була малопереконливою [7].

Так, періодичні видання, які своєю позицією схиляються до правоцентристських партій урядової коаліції (а це переважна більшість центральних ЗМІ), протягом кількох останніх років перед мадридським самітом проводили широку інформаційну кампанію, спрямовану на те, щоб не лише переконати громадськість країни у необхідності вступу Чеської Республіки до НАТО, а й довести Заходу, що в Чехії вже дозріли всі політичні, економічні й соціальні передумови для такого кроку.

Їх головними аргументами на користь вступу Чехії до НАТО було те, що:

1) НАТО є одним з основних гарантів безпеки і стабільності в Європі, який надає своїм членам такі важливі гарантії, як “ядерна парасолька” і колективна безпека;

2) Альянс не має альтернативи з огляду на запропоновані ним гарантії;

3) це єдина організація, здатна до ефективних військових дій;

4) з огляду на непередбачуваний розвиток міжнародної ситуації, вступ до НАТО є “безпрограшним варіантом”;

5) НАТО є єдиною противагою поверненню країн Центральної і Східної Європи до сфери впливу Росії;

6) членство в НАТО вимагатиме менше коштів, ніж вимагали б видатки на самостійну оборону;

7) НАТО заснована не лише на спільних економічних та політичних інтересах, а також інтересах безпеки, а й на спільних демократичних цінностях західної цивілізації;

8) вступ до НАТО є складовою частиною європейської інтеграції, важливим кроком до членства в інших європейських організаціях, зокрема в ЄС;

9) членство в НАТО зміцнило б демократичні сили в державі;

10) НАТО є прикладом організації, яка не пов'язана стереотипами та яка усвідомлює своєрідність розвитку кожної держави;

11) вступ до НАТО стане актом історичної справедливості, відновленням факту приналежності Чехії до західної цивілізації [2].

Незважаючи на те, що така аргументація в чеській пресі явно переважала критичні щодо майбутнього членства ЧР в НАТО матеріали, останні акцентували увагу на найбільш вразливих її місцях, тим самим змушуючи значну частину громадськості обережно ставитися до перспективи вступу країни до Альянсу.

Парадоксальність ситуації в ЧР посилювалася ще й тим, що рівень громадської підтримки вступу країни до НАТО прямо протилежний підтримці цього кроку чеськими політичними партіями. Переважна більшість парламентських партій ЧР, у тому числі найбільша опозиційна соціал-демократична партія, так чи інакше виступали за вступ Чехії до Північноатлантичного альянсу. Виняток становили лише дві партії крайньо лівого спектру – комуністична і республіканська, які категорично заперечують приєднання ЧР до НАТО [4].

Роз'яснювальна робота з громадськістю, яка мала проводитися, насамперед, міністерствами закордонних справ і оборони, піддавалася у Чеській Республіці гострій критиці на всіх рівнях – від політичних партій до Президента. В інтерв'ю чеським журналістам Президент ЧР В. Гавел висловив думку, що в Чехії мало роз'яснюється зміст того, чому країна хоче вступити до Альянсу. Він висловив занепокоєння тим, що в Чеській Республіці процент прихильників вступу до НАТО є значно меншим, ніж у Польщі та Угорщині. Звертаючись до тих, хто недооцінює вступ ЧР до НАТО, В. Гавел наголосив, що їх позиція є надзвичайно недалекоглядною, звинувативши при цьому в бездіяльності тих, хто розуміє важливість цього кроку [1].

Із критикою на свою адресу зіткнувся міністр закордонних справ ЧР Й. Зеленець під час його зустрічі з членами Комісії у закордонних справах сенату парламенту Чехії. Представники опозиційної Соціал-демократичної партії звинуватили міністра в тому, що інформаційна кампанія щодо необхідності вступу в НАТО є слабкою, незважаючи на те, що МЗС для цього було виділено гроші. Водночас депутат урядової Громадянсько-демократичної партії вказав на те, що у школах про НАТО “не знають не лише учні, а й навіть вчителі”. На цю критику Міністр закордонних справ відповів, що сподівається на ширшу підтримку громадськістю вступу до НАТО в майбутньому і порадив деяким політичним партіям (маючи на увазі, насамперед, соціал-демократів) “організувати соціологічне дослідження серед своїх виборців і на основі його результатів зробити висновки для своєї майбутньої діяльності” [10].

Міністр оборони ЧР М. Выборний, відзначивши, що ЗМІ країни в основному показували

життєдіяльність збройних сил переважно в негативному плані, заявив, що його відомством розроблений “сценарій” підготовки країни до вступу в НАТО, у якому, крім іншого, окреслено шляхи здобуття підтримки громадськістю цього кроку. Міністр визнав, що і загальнодержавної роз’яснювальної програми не існує, проте цей “сценарій” після обговорення в уряді міг би її певною мірою замінити. Проект документа передбачав по-перше, радикальне поліпшення інформованості громадськості про НАТО; по-друге, більш ефективну взаємодію різних відомств; по-третє, більш розумне і продумане спілкування політиків з представниками ЗМІ. На думку М. Виборного, саме неадекватна поведінка політиків та їх непродумані висловлювання завдали найбільшої шкоди в справі формування громадської думки в питанні вступу Чехії до НАТО (насамперед, це торкалося питань розміщення ядерної зброї та іноземних військ на території країни) [4].

Треба зазначити, що тенденція специфічної думки громадян ЧР щодо НАТО збереглася і до наших днів. У дослідженні чеського інституту громадської думки зазначається, що 49 % чехів

позитивно ставляться до членства своєї країни в НАТО, а негативно – 26 %. Відповідно, в Угорщині позитивно ставляться до участі в НАТО 61 % населення, а в Польщі – 63 % [4].

Необхідно відзначити, що підготовка Чеської Республіки та її збройних сил до вступу в НАТО була відображена в новій організаційно-штатній структурі центральних органів військового управління. Так, у складі МО ЧР з’явився відділ зі співпраці з НАТО, а у складі фінансового департаменту цього міністерства – відділення фінансового планування у зв’язку з інтеграцією до НАТО. У складі Генерального штабу Армії ЧР створено відділення координації закордонної діяльності АЧР, основним завданням якого є організація співпраці зі збройними силами країн-членів НАТО.

Таким чином, проаналізувавши діяльність уряду ЧР у сенсі співпраці з НАТО, ми, незважаючи на певні проблеми із забезпеченням цього процесу, вважаємо урядову політику ефективною і масштабною, що дає змогу сподіватися на зменшення проблем у процесі адаптації Чеської Республіки в НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Butorova Z. Slovensko pred vol'bonu. Bratislava: institut pre verejne otazky. – 1998.
2. Kasik V. NATO Bezpernost pro Evropu. – Praga, 1997.
3. National Defense strategy of the Czech Republic. – Prague, 1997.
4. Поточний архів МЗС України за 2001 р. Довідка про зміни в соціально-економічному стані ЧР з часу членства в НАТО.
5. Поточний архів МЗС України за 1999 р. Конституційний закон про безпеку республіки. – К., 1999.
6. Поточний архів МЗС України за 2001 р. політичний лист посольства з питань прийняття концепції розбудови МО ЧР від 3 вересня 2001 р.
7. Politická scena no Slovensku – januar, 1997. Bratislava: Focus. – 1997.
8. Czech national interests: Contribution to discussion, Prague. – 1996.
9. Slovensko 1998-1999. Sukrna sprava o stave spolocnosti. – Bratislava, 1999.
10. Tisovic F. Madridsky summit Severoatlantickej aliancie ... // Slovenska republika. – 1997. – 11 ju'la.